

Univerzita Pardubice  
Fakulta filozofická

Jan Vítek

Mnišství v pravoslavném křesťanství: Příklad Svaté Hory  
Athos

Bakalářská práce  
2018

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan Vítek**  
Osobní číslo: **H15213**  
Studijní program: **B6101 Filozofie**  
Studijní obor: **Religionistika**  
Název tématu: **Mnišství v pravoslavném křesťanství: Příklad Svaté Hory Athos**  
Zadávající katedra: **Katedra religionistiky**

### Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autor prokáže dostatečnou obeznámenost s literaturou k zadanému tématu v češtině i jiných jazycích. Přitom prokáže, že umí rozlišit různé její různé žánry - především odbornou od populární, sekulární od theologické a vědecky theologickou od spirituální. Religionistický rozhled prokáže stručným zařazením tématu do širšího kontextu jiných mnišských tradic.

Hlavní otázkou pro bádání bude, jaké je místo mnišství v pravoslavném křesťanství, tedy i v životě laického pravoslavného křesťana. Zaměří se na specifickou oblast východní křesťanské mnišské tradice mnišskou republiku Athos. Představí její význam pro dějiny této náboženské tradice, ale i pro současnou církev. V souvislosti s tím představí významné postavy, především ze současnosti a nedávné minulosti, ukáže význam Svaté Hory coby poutního místa apod.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Zuzana Černá, Ph.D.**  
Katedra religionistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2018**



prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.  
děkan



doc. Mgr. Martin Fárek, Ph.D.  
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

## Příloha zadání bakalářské práce

### Seznam odborné literatury:

- FRANK, Karl Suso. Dějiny křesťanského mnišství. Praha: Benediktinské arcidiecéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003. Pietas benedictina. ISBN 80-902682-8-5.
- CHILANDAREC, Sáva. Kniha o Svaté Hoře Athonské. Matice česká, 1911. Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista na církevně-slovanském i českém jazyce, Petrohrad, 1892.
- MÜLLER, Andreas E. Hora Athos: dějiny mnišské republiky. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. Pro Oriente (Pavel Mervart). ISBN 978-80-7465-058-1.
- PAWLOWSKY, Peter. Křesťanství v proměnách dvou tisíciletí. Praha: Vyšehrad, 1996. Dialog (Vyšehrad). ISBN 80-7021-143-1.
- SILVÁN. Moudrost Silvána z Athosu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-397-5.
- SOFRONIJ. Starec Siluan. Olomouc: Institut pro byzantská a východokřesťanská studia, 2010. Východokřesťanská studia. ISBN 978-80-903716-1-3.
- SVÄTOHORSKÝ, Christodoulos. Starec Paisij. Prešov: Futurum primum, 2015. ISBN 978-80-971806-2-1.
- ŠPIDLÍK, Tomáš a [Z FRANCOUZSKÉHO ORIGINALU PŘELOŽIL JUVENÁL VALÍČEK]. Spiritualita křesťanského Východu: mnišství. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. ISBN 9788086715162.
- VENTURA, Václav. Spiritualita křesťanského mnišství. Praha: Benediktinské arcidiecéze svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006. Pietas benedictina. ISBN 80-86882-03-9.
- VENTURA, Václav. Spiritualita křesťanského mnišství. Praha: Benediktinské arcidiecéze svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2010. Pietas benedictina. ISBN 978-80-86882-14-7.
- VOPATRNÝ, Gorazd. Hesychasmus jako tradiční křesťanská spiritualita: pohled na člověka a duchovní život z pravoslavné perspektivy. Brno: L. Marek, 2003. Pontes pragenses (L. Marek). ISBN 808626341x.
- VOROBĚVSKIJ, Jurij. Zázraky naší doby: Athos a konec světa. Pravoslavná církevní obec v Jihlavě, 2009.

## **Prohlášení autora**

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. června 2018

.....  
Jan Vitek

Zde bych rád poděkoval Mgr. Miloši Mrázkovi, Th.D. za jeho velkou trpělivost, cenné rady a užitečné připomínky. Rovněž paní Mgr. Zuzaně Černé, Ph.D. za to, že převzala vedení mé bakalářské práce. Neméně bych rád poděkoval za duchovní rady v této oblasti protopresbyterovi Bc. Aleksandru Chelnokovi, své rodině a všem, kdo mě při studiu a vypracovávání této práce byli oporou.

## **Souhrn**

Tato práce se věnuje stručnému popisu fenoménu východního křesťanského mnišství a s tím související Svaté Hory Athos. Cílem práce je představení čtenáři specifické oblasti východního mnišství, tedy Svaté Hory Athos, ukázat její místo v lokálním, ale i světovém měřítku. Součástí tohoto povědomí je i představení několika mála důležitých postav ovlivňujících právě ono vnímání Svaté Hory za jejími hranicemi a vyložení její zajímavé historie. Čtenář by si po přečtení této práce měl být schopen vybavit některé důležité mezníky z historie Svaté Hory, poznat významné postavy a jejich přínos pro duchovní oblasti a zamyslet se nad aktuálním vývojem této oblasti v souvislosti s vývojem posledních dvou dekad v režii moderní doby. Důvodem vzniku této práce je i faktická neexistence většího množství podobných prací v českém jazyce.

## **Klíčová slova**

mnišství, východní mnišství, Athos, spiritualita, Řecko, náboženství, křesťanství, duchovní život, kláštery, dějiny, poustevníci

## **Summary**

This work is devoted to a brief description of phenomenon of eastern Christian monasticism and the Holy Mountain Athos, which is related with the topic. The main purpose of this Bachelor work is to introduce specific region of eastern monasticism, precisely Holy Mountain Athos, to show its place on local and also global scale too. A part of this awareness is to introduce a few important characters who influencing exactly this perception of Holy Mountain behind its boarder and interpretation of its exciting history. The reader should be able to recall some of the important landmarks from history of Holy Mountain, recognize significant characters and their contribution for spiritual area and think about current development of this region related to progress of the last two decades in direction of modern age, after reading this book. The reason for creation of this work is non-existent amount of similar works/thesis written in Czech language.

## **Key words**

monasticism, eastern monasticism, Athos, spirituality, Greece, religion, Christianity, spiritual life, monasteries, history, hermits



## Obsah

<b>Úvod</b> .....	10
<b>1. Historie východního mnišství</b> .....	14
1.1 Teorie vzniku východního mnišství.....	14
1.2 Stručná historie východního mnišství.....	16
1.3 Basil Veliký a Jan Zlatoústý .....	17
1.4 Hésychasmus.....	20
1.5 Exkurz: Vymezení pojmů .....	21
<b>2. Svatá Hora Athos</b> .....	23
2.1 Raná historie .....	23
2.2 Athanasios Athoský .....	24
2.3 Athos během křížových výprav .....	26
2.4 Problémy zevnitř i zvenčí .....	27
2.5 Athos od 19. století do dnešních dnů.....	28
<b>3. Ctihodní otcí athoští</b> .....	32
3.1 Starec Siluan .....	32
3.2 Starec Paisij.....	35
<b>Závěr</b> .....	39
<b>Seznam použité literatury</b> .....	40

## Úvod

Tématem této práce je popsání historie východního křesťanského mnišství a Svaté Hory Athos. Prvnímu tématu se věnuje celá řada cizojazyčných i českých knih, avšak cizojazyčné prameny početně ty české převyšují. Co se Svaté Hory týče, je třeba zmínit některé česky psané tituly, které jsou velmi kvalitně zpracovány a poskytují detailní informace jak běžnému čtenáři, tak i badateli. V zahraniční literatuře se setkáváme s podobně strukturovanými díly.

Nejprve si uveďme literaturu věnující se východnímu křesťanskému mnišství. Jako základní literaturu pro tuto oblast můžeme považovat díla Václava Ventury *Spiritualita křesťanského mnišství I.* vydaná v roce 2006 a *Spiritualita křesťanského mnišství II. a III.* z roku 2010. Oba tyto tituly (pozn. *Spiritualita křesťanského mnišství II. a III.* jsou obsaženy v jedné knize) slouží jako systematická příručka pro zmapování vzniku křesťanského mnišství jako takového, zkoumá historickou posloupnost událostí v různých oblastech, věnuje se činům a moudrým radám církevních otců. V prvním díle se dozvíme o samotných okolnostech a teoriích vzniku křesťanského mnišství a postupně se dostaneme přes mnoho událostí k Basilovi Velikému, vnímaného jako prvního zakladatele mnišského řádu, k obrovské postavě, tedy k církevnímu otci Janu Zlatoústému a jeho vizím mnišských pravidel a také k jeho spisům. V první polovině druhé publikace se dostáváme konkrétněji na křesťanský Východ, kde nás autor obeznámí s názory a učením Barsanúfia a Jana z Gazy, provede nás tamními myšlenkovými proudy a dílo zakončí počátky hésychasmu. Z hlediska informací je dílo Václava Ventury jedno z nejobsáhlejších z hlediska oblasti východního křesťanského mnišství díky svému bohatému doplňkovému aparátu. Třetí díl, tedy druhá polovina druhé publikace, se již věnuje západoevropským mnišským poměrům, a proto jsem se rozhodl tento pramen opustit, aby nedošlo k odklonění se od tématu.

Jako další titul pro oblast východního křesťanského mnišství bude sloužit titul sepsaný Tomášem Špidlíkem, který je součástí čtyřdílné kolekce jeho knih o křesťanském Východu. Jedná se o knihu *Spiritualita křesťanského Východu IV.: Mnišství* vydanou v roce 2004. Tento pramen popisuje několik možných variant vzniku křesťanského mnišství, prvotní mnišské podoby, poté se přesouvá do historicky serióznějších dob, kde jsou už popsány mnišské ctnosti a samotný mnišský život.

Jako poslední titul věnující se křesťanskému mnišství si představme knihu *Dějiny křesťanského mnišství* od Karla Susa Franka z roku 2003. Tento titul bude zmíněn spíše doplňkově, jelikož se převážně věnuje jiným oblastem, než těm, které jsem si vytyčil pro cíle této práce. Ukážeme si na něm srovnání přístupů badatelů k otázce vzniku křesťanského mnišství, jelikož tato samotná otázka je zodpovídána mnohými badateli sebevícе různorodými teoriemi a právě valná většina z nich mapuje vznik křesťanského mnišství do oblasti Egypta, s čímž se například Václav Ventura příliš neztotožňuje. Mimo jiné vykládá tato kniha stručnou historii východního křesťanského mnišství a popisuje různé historické události této oblasti.

Jako základní titul k tématu Svaté Hory Athos v českém jazyce můžeme použít publikaci *Hora Athos: Dějiny mnišské republiky* sepsanou Andreasem H. Müllerem a vydanou v českém překladu v roce 2013. Tato publikace popisuje historii oblasti Svaté Hory od samotné legendy o pobytu Bohorodice Marie, přes první osídlování křesťanskými mnichy, dále se věnuje historii athoských ústav, počátkům formování mnišské disciplíny a významným postavám athoské historie. Není opomenuta ani athoská historie v období křížových výprav a nadvlády Osmanské říše. Zakončení této faktické části zasazuje kniha do druhé poloviny 20. století. Druhá část knihy se věnuje dvaceti velkým klášterům na Athosu – zde se vždy jedná o stručný popis, poloze a významu konkrétního kláštera.

Z historického hlediska by bylo velice přínosné vycházet z pravděpodobně nejdetailnější publikace o Svaté Hoře Athos v českém jazyce. Jedná se o dílo *Knihla o Svaté Hoře Athonské* z roku 1911 sepsané kutnohorským rodákem Slaviborem Breüerem, známého spíše pod jménem Sáva Chilandarec. Sáva v této knize chtěl přiblížit běžnému obyvateli české země tamní poměry na Athosu a představit mu historii místa, kde sám Sáva strávil část svého života coby mnich.

Nesmíme zapomenout ani na cestopisy návštěvníků Svaté Hory. Pochopitelně těchto zápisků z cest existuje nepoměrně víc, než odborné literatury v českém jazyce. Jako jeden z příkladů je cestopis Enrica Selliho Molnára *Republika bez žen* z roku 1936. Za zmínku jistě stojí i stručný cestopis v podobě článku Jurije Vorobevskeho. Název článku je *Athos a konec světa* a byl vydaný v roce 2009 v brožuře *Zázraky naší doby*. Ze zahraničních zdrojů bude představen článek biskupa Kallista *Athos po deseti letech: dobré a špatné zprávy* z roku 1992. Tento představitel pravoslavné církve navštívil

Svatou Horu mnohokrát a přináší nám poznatky o tamním situačním vývoji a změnách. Z předmluvy článku si čtenář může převzít jeho myšlenku, kdy přirovnává vlky, kteří byli na Svaté Hoře vyhlazeni, k hésychastům, kteří si přejí pro svůj život samotu a klid od vnějšího světa. Do třetice stojí jistě za zmínku článek autora písícího pod pseudonymem Igumen N *Tajemný Athos* z roku 2010. V tomto článku autor popisuje své obavy o budoucnost Athosu, které mu potvrzují i athoští mniši.

Existují i kritická pojednání v otázce Svaté Hory. Z naší literatury nelze tedy opomenout cestopis katolického kněze Jetřicha Lipanského *Athos, poslední útočiště* z roku 1932, který celkem nevybíravě kritizoval athoské tradice.

Ze zahraniční literatury jistě nelze opomenout důležité tituly sepsané o Svaté Hoře. Za zmínku jistě stojí dílo z roku 1996 *Mount Athos and Byzantine Monasticism* od autorů Anthonyho Bryera a Maryho Cunninghama. Tato kniha popisuje význam politické a duchovní autority Svaté Hory Athos pro pravoslavný svět. Mimo jiné jsou zde samozřejmě popsány athoské fenomény jako je hudba, liturgie, postavení mnichů, ikony a důležité historické momenty. Další důležitou publikací by se mohla jevit kniha Grahama Speakeho *Mount Athos: Renewal in Paradise* z roku 2002. Tato publikace slouží jako obecná příručka pro cestovatele i pravoslavné laiky, jelikož podává stručnou historii o Svaté Hoře, je proložena fotografiemi a celkově se dá považovat za ideálního athoského průvodce.

Pro názornější představení athoských myšlenek nemohou být vynechány myšlenky athoských starců. Jako prvním z nich se budeme věnovat starci Paisijovi. Život, skutky a myšlenky tohoto athoského starce jsou velice kvalitně zachyceny v knize Christodoula Svatohorského *Starec Paisij* z roku 2015 ve slovenském překladu. V této knize si můžeme přiblížit praktiky, které mniši na Athosu dodržují již od svého počátku působení. Pro potřeby této práce je však důležitější představení Paisijových myšlenek a moudrých rad, které tato kniha přináší. Jako druhou významnou osobu, jejímž myšlenkám bude věnována pozornost, je starce Siluan. Kniha z roku 2010, již v překladu českém, *Starec Siluan*, kterou sepsal archimandrita Sofronij, nám přináší životní příběh a odkaz této významné postavy. Tento mnich byl velice oddaný službě Kristu a lásce k Bohu. Jeho pocity, zkušenosti a rady zachytil právě archimandrita Sofronij, který byl duchovním žákem starce Siluana. Pro doplnění Siluanových

myšlenek poslouží česká knížka *Moudrost Silvána z Athosu* z roku 2010, která přináší základní myšlenky o životě, které formuloval právě starec Siluan.

Svatá Hora Athos je neoddělitelně spjatá s fenoménem hésychnasmu. Gorazd Vopatrný v roce 2003 sepsal knihu *Hésychnasmus jako tradiční křesťanská spiritualita*. Tato velice čtivá publikace je rozdělena na náhled na hésychnasmus z teologického pohledu a hésychnasmus v historickém kontextu mnoha zemí jako je například Egypt, Byzantská říše, Rumunsko, Rusko a dokonce Vopatrný nachází stopy hésychnasmu na našem území.

Spíše zajímavostí pro téma svatohorského mnišství je francouzský dokument *Mount Athos*, který odvysílala Česká televize pod názvem *Hora Athos*. Tento veřejně dostupný dokument je možno považovat za pravděpodobně jedinou audiovizuální pomůcku při studiu faktů o Svaté Hoře Athos v českém jazyce.

# 1. Historie východního mnišství

## 1.1 Teorie vzniku východního mnišství

V historii vzniku mnišství vycházíme z několika různých hypotéz. V této části si představíme výzkum Tomáše Špidlíka a Václava Ventury. Diskuze o vzniku mnišství se prohloubila na základě historických věd v 19. století.<sup>1</sup>

Tomáš Špidlík ve své publikaci *Spiritualita křesťanského Východu IV.: Mnišství* předpokládá mimokřesťanský vliv z Asie – konkrétně z Indie z buddhistických tradic, kde se vyvinul koncept mnišství. Jejich struktura byla velmi podobná křesťanskému mnišství. Nacházíme zde totiž kláštery a poustevny nebo potulné mnichy. Pro mnichy zde platilo dodržování pravidel – můžeme pravděpodobně mluvit o tzv. ordó, tedy o řeholních/církevních pravidlech.<sup>2</sup> Tuto teorii nám nabízí i Václav Ventura ve své publikaci *Spiritualita křesťanského mnišství 1. díl*. Ventura však tuto hypotézu pouze nabízí, ale podotýká, že „základní nesnáž však spočívá v tom, že zatím nebyly nalezeny žádné konkrétní historické vazby.“<sup>3</sup>

Václav Ventura překládá několik teorií vzniku mnišství, které zde budou představeny. První teorie, kterou nám nabízí i Tomáš Špidlík, byla již zmíněna, a tak si představíme zbytek.

Druhá hypotéza tedy předpokládá vznik mnišství pod vlivem judaismu v helénistickém období. Tuto hypotézu podporuje několik postav, které předznamenaly mnišství – jedná se o Jana Křtitele, asketu Banúna nebo například esejece. Roli esejců podporuje nálezy v Kumránu – svitek Řádu Jednoty, kde se hovoří o Židech žijících v izolovaných komunitách.<sup>4</sup>

Další možnou teorií vzniku mnišství můžeme najít už v samotném helénistickém vlivu, kdy se vytvořil ideál života o odchodu do samoty, daleko od světa. Tato teorie ovšem příliš neobstojí, protože křesťanská teologie byla jistě ovlivněna helénismem a nelze pragmaticky říct, že helénismus mohl za veškeré dění v rané křesťanské době.<sup>5</sup> Podobně neobstojí ani teorie, že mnišství bylo značně ovlivněno manicheismem. Tato teorie říká, že manicheismus se začal šířit do Egypta v době vzniku mnišství.

---

<sup>1</sup> V. Ventura, *Spiritualita křesťanského mnišství*, 2006, s. 10.

<sup>2</sup> T. Špidlík, *Spiritualita křesťanského Východu: mnišství*, s. 17.

<sup>3</sup> V. Ventura, *Spiritualita křesťanského mnišství*, 2006, s. 10.

<sup>4</sup> Tamtéž, s. 10.

<sup>5</sup> Tamtéž, s. 10-11.

Pravděpodobnější však je, že to byl právě manicheismus, který byl ovlivněn křesťany.<sup>6</sup> Je zde také teorie, že mnišství mohlo být zahrnuto již v nekřesťanských egyptských praktikách. Ventura zde zmiňuje nález Hermanna Weingartena z roku 1877, který byl popsán ve Weingartenově publikaci *Der Ursprung des Mönchtums im nachconstantinischen Zeitalter* (1877), kdy byl objeven papyrus hovořící o kultu boha Sarapida. V tomto kultu žili zasvěcenci v naprosté izolaci. O těchto zasvěcencích máme několik zmínek o jejich životech. Je to například pohan Pankratos, který žil 23 let v podzemí, kde měl být bohyní Isis zasvěcován do tajů magie. O ostatních můžeme říct, že se věnovali výkladům snů, etickým a duchovním hodnotám egyptské moudrosti – právě tyto hodnoty mohly ovlivnit pozdější křesťanské mnichy. Ale nebyli to nejen tyto lidé, kteří žili v osamocení. Můžeme hovořit i o běžných Egyptanech, kteří odcházeli na poušť, aby viděli boha Ammóna.<sup>7</sup>

Je také možné, že mnichy se stali zbožní lidé, kteří prchali před vládou císaře Decia, do pouště. K těmto lidem se mohli připojit i ostatní lidé, kteří prchali před zákonem nebo mladí lidé, kteří viděli útěk do pouště a asketismus jako ideál života. Otázkou však je, proč se zbožní lidé nevrátili zpět do svých zemí po ukončení vlády Decia.<sup>8</sup>

Modernější bádání přináší do celého výzkumu jistý zvrat, jelikož se upustilo od klasického schématu, že mnišství vzniklo a šířilo se dál pouze z Egypta. „*Mnoho důkazů nás nyní vede k přesvědčení, že mnišství se objevilo na mnoha místech křesťanského světa nezávisle a téměř simultánně. V Sýrii, v oblasti Antiochie, v Kappadokii i v Palestině vzniká skutečně autochtonní mnišství bez jakýchkoli prokazatelných egyptských vlivů.*“<sup>9</sup> Tento postoj z roku 1978 není ovšem příliš známý, jelikož jsem objevil publikaci *Křesťanství v proměnách dvou tisíciletí* z roku 1996 od Petera Pawlowského, kde je jasně uvedeno, že mnišství vzniklo v Egyptě.<sup>10</sup> Egypt se stal napříč staletími jakousi zárukou důvěryhodnosti, jelikož je spojován s duchovními otci (Antonius, Pachomius, Makarius, ...).<sup>11</sup> S tím souvisejí studia novozákonních textů a duchovní literatury z období vzniku prvotní církve. V tomto studiu se ukázalo, že

---

<sup>6</sup> Tamtéž, s. 11.

<sup>7</sup> Tamtéž, s. 11-12.

<sup>8</sup> Tamtéž, s. 11.

<sup>9</sup> Tamtéž, s. 12.

<sup>10</sup> P. Pawlowsky, *Křesťanství v proměnách dvou tisíciletí*, s. 63.

<sup>11</sup> V. Ventura, *Spiritualita křesťanského mnišství*, 2006, s. 12.

fenomén mnišství v té době nebyl žádný nový jev, jelikož mnišskou teorií a praxí znaly křesťanské církve již od 1. století.

*„Jinými slovy, před mnišstvím v pravém slova smyslu existoval stav, který je možno nazvat premonasticizmem. Byly to silné asketické proudy, které dnes známe lépe a které hluboce poznamenaly křesťanství prvních tří století. V nich je základní pramen toho, co nazýváme křesťanským mnišstvím ve vlastním slova smyslu.“<sup>12</sup>*

Toto dost odvážné a revoluční tvrzení (vzhledem k předchozím teoriím vzniku mnišství) by přineslo úplně jiné nahlížení na samotné mnišství: *„Dáme-li této Guillaumontově tezi zapravdu, pak nic nebrání tomu, abychom inspirační zdroj mnišství hledali v textech Nového zákona a jeho středu – v osobě samotného Pána Ježíše Krista.“<sup>13</sup>*

## 1.2 Stručná historie východního mnišství

Počátky východního křesťanského mnišství sahají do 4. století, kdy se postupně začíná diferencovat východní a západní forma mnišství, což vedlo ke vzniku latinsko-germánské a řecko-slovanské klíky mnišství. Pochopitelně se nejednalo o naprosté vymezení se, kontakty mezi Východem a Západem probíhaly i nadále. Po postupném šíření islámu zaniklo tradiční mnišství v Egyptě a začaly tak posilovat kláštery v okolí Jeruzaléma a Palestiny. Významným centrem mnišství se stala Malá Asie díky svému podporovateli Basilovi Velikému a jeho řeholi. Ovlivnění klášterního života tímto učencem je důležité až do dnešních dob, nicméně nelze hovořit o tom, že kláštery dodržující jeho řeholi, jsou čisté basiliánské.<sup>14</sup>

Důležitým milníkem východního mnišství je utváření mnišské komunity na Svaté Hoře Athos, jejíž důležitost a věhlas hraje dodnes nesmírně důležitou roli. Svatá Hora se stala inspiračním zdrojem pro několik nově vznikajících mnišských komunit. Jednalo se například o vytvoření klášterů v řeckých Meteorách nebo kumulaci klášterů v řecké Mistře.<sup>15</sup>

---

<sup>12</sup> Tamtéž, s. 13.

<sup>13</sup> Tamtéž, s. 12-13.

<sup>14</sup> K. S. Frank, *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 166.

<sup>15</sup> Tamtéž, s. 171.



Velký spor a rozdělení mnišských komunit nastal ve středověku v době stále sílícího směru hésychasmu. Nejen mnišská společenství, ale i společnost mimo kláštery byly díky této spiritualitě rozděleny, a proto se tímto fenoménem začaly zabývat i církevní synody. Vyvrcholení sporu o hésychasmus nastalo za dob Gregoria Palama z Athosu, který díky svým konexím u císařského dvora dosáhl uznání hésychasmu.<sup>16</sup>

Výrazným vlivem pro východní mnišství se stala Rus, kterou značně ovlivnila Byzantská říše sílící na své moci. Netrvalo dlouho a roku 1015 došlo k založení prvního ruského kláštera po vzoru těch byzantských. Kláštery na Rusi se staly středisky kultury především díky publikaci národní literatury. Avšak během nájezdů Mongolů byla většina ruských klášterů zničena a po ukončení mongolských výpadů začalo docházet k jejich obnově. Mnišské kolonie vznikaly především kolem Moskvy nebo na špatně přístupných místech. Kláštery opět nabývaly na svém věhlasu až do 18. století, kdy nastalo období sekularizace a zhruba na 600 klášterů bylo zrušeno. Nejsmutnější období pro ruské mnišství přišlo s nástupem bolševiků při Velké říjnové revoluci v roce 1917, kdy docházelo k uzavírání klášterů a kláštery přeživší se tak dostaly pod přísnou státní kontrolu.<sup>17</sup>

### 1.3 Basil Veliký a Jan Zlatoústý

Dvě velké postavy, které ovlivnily východní i západní mnišství, jsou bezpochyby postavy Basila Velikého (329/330 – 379) a Jana Zlatoústého (mezi 344 a 354 – 407).<sup>18</sup>

Basil Veliký byl ovlivněný sestrou Makrinou, která vedla asketické společenství ještě před tím, než on sám přijal křest a hledal inspiraci pro svůj asketický život. Tuto inspiraci hledal u Eustathia ze Sebasty. Tohoto učence Basil poznal osobně a díky cestováním za ním poznal mnoho asketických společenství v oblasti Sýrie, Palestiny a Egypta a nakonec sám vstoupil do jednoho z Eustathiových hnutí. Netrvalo dlouho

---

<sup>16</sup> Tamtéž, s. 172.

<sup>17</sup> Tamtéž, s. 172-174.

<sup>18</sup> Data narození obou se v mnoha zdrojích liší, použité údaje používá Václav Ventura.

a Basil se stal velmi vlivnou osobností celého hnutí a postupně sám začal formulovat podobu mnišství.<sup>19</sup>

Basil však své komunity považoval za prostor pro skutečné křesťany, které ani nenazýval mnichy. Pouze zde byl vytvořen prostor, kde mohou křesťané plnit své poslání podle evangelia, tedy odevzdat svůj majetek chudým, modlit se, studovat Bibli a žít v láskyplném vztahu se všemi. Jediným skutečným řádem bylo pro Basila samotné evangelium jako zdroj moudrosti a pravdy. Když Basil cítil, že církev je ohrožena ariánským hnutím, přijal kněžské povolání a snažil se formovat eustathiovské komunity. Z těchto formací a návštěv komunit později vznikla Basilova *Velká* a *Malá řehole*, kde byly, mimo jiné, zaneseny debaty mezi komunitou a Basilem.<sup>20</sup>

Basilův mnišský řád má mnoho pravidel. Většina z nich vychází především z Písma, neboť Písmo jako takové bylo pro Basila klíčové. Jedná se například o pravidla týkající se lásky k Bohu. Sám Basil tvrdil, že v člověku je zanesen zárodek obsahující princip milovat Boha a úkolem člověka je tento zárodek rozvíjet. Pochopitelně v otázce lásky popisuje i lásku mezi lidmi. Důležitá v tomto ohledu je vzájemná pomoc mezi lidmi a pochopitelně láska mezi nimi vycházející již z Bible. Basil je rovněž významný tím, že si své teze podkládal vlastními pokusy. Sledoval například životy poustevníků, vytvořil si obrázek kladů a záporů a dospěl k názoru, že takový způsob života je nebezpečný a zcela jednoznačně se přiklání ke komunitnímu soužití mezi křesťany, jelikož lidé sdílející stejný cíl, si jsou mnohem více prospěšní, pokud žijí v komunitě.<sup>21</sup> Z dalších pravidel můžeme jmenovat například otázku sebezapírání, což je fenomén rovněž popsáný v Bibli, konkrétně v Markově evangeliu (8:34),<sup>22</sup> nebo například otázku modlitby, tedy v jaký čas se modlit a jak spojit modlitbu s prací.<sup>23</sup>

Jan Zlatoústý byl velmi ovlivněn svou matkou, která mu, i přes svou těžkou životní situaci, poskytla dobré vzdělání v podobě studia rétoriky. Toto studium však Jan opustil a stal se žákem biskupa Meletia, od něhož přijal křest, a Diódora z Tarsu. Janovým snem bylo stát se asketou, což se mu brzy povedlo a odešel mezi askety do hor, kde mu však tento styl života přinesl vážné zdravotní potíže a Jan byl nucen vrátit

---

<sup>19</sup> V. Ventura, *Spiritualita křesťanského mnišství.*, 2006, s. 231 – 232.

<sup>20</sup> Tamtéž, s. 232-233.

<sup>21</sup> Tamtéž, s. 233 – 235.

<sup>22</sup> *Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista na církevně-slovanském i českém jazyce*, Petrohrad, 1892: „A svolav zástup s učeníky Svými, řekl jim: chce-li kdo za mnou jíti, zapřij sebe sám, a vezmi kříž svůj, a následuj Mne.“

<sup>23</sup> V. Ventura, *Spiritualita křesťanského mnišství.*, 2006, s. 236-242.

se do Antiochie, kde byl vysvěcen na jáhna a později na kněze. Během svého kněžského působení se z něj stala velmi silná autorita. Díky svým zkušenostem z asketického života a kněžského působení tak měl možnost nahlédnout na otázku mnišství z obou úhlů a formuloval tak své učení.<sup>24</sup> Ve svém učení se zaměřoval především na laiky, manžele a problémy běžného života. Snažil se, aby i obyčejní křesťané dodržovali jakési mnišské zásady v podobě bdění, pokory, střídmosti a vytrvalé modlitby. Jan tedy nerozlišoval lid na mnichy a laiky. Podle jeho názoru je jediným rozdílem mezi laikem a mnichem to, že laik žije se ženou. Toto dokládá Jan tím, že evangelium má za účel oslovit všechny lidi, ne pouze mnichy, a tudíž mnišství není jedinou cestou k dokonalosti.<sup>25</sup>

Jan především viděl velikou ctnost v panictví a panenství.<sup>26</sup> Jak již bylo zmíněno, v tomto bodě viděl rozdíl mezi mnichem a laikem. Čistota a chudoba. Velmi dbal na jasném rozlišení právě mezi laiky a mnichy – pro mnicha by měla být povinnost zůstat panicem a je-li bohatý a chce se stát dokonalým, nechť prodá svůj majetek a přijme chudobu. Pochopitelně toto není myšleno tak, že mnich žije dokonale čistý život a laici prakticky nemusí vynaložit žádné úsilí. Pro Jana bylo důležité, aby nejen mniši, ale i laici žili skromně, čistě a soucitně s ostatními.<sup>27</sup>

Co se Janova působení v úřadech týče, jedná se o velmi zajímavé období. V roce 396 zemřel konstantinopolský patriarcha Nektarios a jako vhodný kandidát byl shledán právě Jan i přes své osobní protesty. Jan byl vysvěcen na biskupa a zhostil se úřadu s nebývalým nasazením. Mezi lidmi byl oblíbený již jako kněz a s nástupem do biskupského úřadu jeho popularita rostla, neboť se zabíral sociálními problémy, které trápily především chudší vrstvu obyvatel. Angažoval se též v pronásledování intelektuálních mnichů jako například Germana a Jana Cassiana, díky čemuž si vytvořil mnoho vlivných nepřátel, kteří usilovali o jeho sesazení z funkce, což se jim zprvu nepodařilo díky reakcím lidí. Druhý pokus o Janovo sesazení byl však již úspěšný a Jan byl poslán do arménského exilu. Nicméně i přes tuto vzdálenost Jan dál komunikoval se svými přáteli a mohl tak ovlivňovat tamní dění. Kvůli zamezení tohoto kontaktu byl poslán do pontské Komany, kde po vyčerpávající cestě zemřel.<sup>28</sup>

---

<sup>24</sup> Tamtéž, s. 304.

<sup>25</sup> Tamtéž, s. 306-307.

<sup>26</sup> Tamtéž, s. 303.

<sup>27</sup> Tamtéž, s. 307.

<sup>28</sup> Tamtéž, s. 304-305.

## 1.4 Hésychasmus

Z historického hlediska sledujeme u některých postav křesťanského Východu tíhnutí k tichu, samotě a kontemplaci. Zpočátku se toto týkalo spíše jednotlivců nebo malých skupin, avšak z tohoto minoritního směru spirituality se od 3. století vytváří silný spirituální proud, který dosáhl svého vrcholu ve 13. a 14. století. Pochopitelně tímto obdobím nekončí doba hésychasmu, neboť se s tím fenoménem setkáváme dodnes.<sup>29</sup>

Samotný název spirituality má kořeny v řeckém slově „hésychia,“ což v překladu znamená klidné sezení, stav ticha, pokoj od hluku, sporů a válek – zkrátka můžeme hovořit o klidu, tichu a míru spojené s vyrovnaností duše. V některých případech toto slovo může znamenat i samotu nebo odpočinek. Nutno zmínit, že hésychie není samotným cílem křesťana, neboť slouží jako prostředek ke sjednocení s Bohem.<sup>30</sup>

Jako historický příklad může sloužit postava Hésychia Sinajského, který ustanovil celé své praktiky na hésychastickém základu. Prvně je důležité zmínit, že Hésychios dbal ve své nauce na pokoru, odmítnutí zla a především modlitbu. Jeho modlitba je úzce spjata s vyslovováním Ježíšova jména, které vyřčené zahání demony a zlo. *„Když se nám v srdci množí zlé myšlenky, vrhněme mezi ně vzývání našeho Pána Ježíše Krista. Uvidíme, jak se hned rozplynou jako dým ve vzduchu.“*<sup>31</sup> Sám Hésychios dával rady mnichům v tom, že zbavit se zlých myšlenek mohou tak, že budou žít v hésychii a mít bdělé srdce.

Na příkladu Hésychia můžeme vidět strukturu jeho nauky, kdy vedle sebe stojí bdělost srdce, tedy ochrana před zlými myšlenkami, vzývání Ježíšova jména a hésychii, tedy klid.<sup>32</sup> Jeho učení ovlivnilo velmi silně oblast Byzance – toto víme na základě velkého množství dochovaných rukopisů. Ve 14. století se stal Hésychios inspiračním zdrojem duchovního proudu v Řecku, na Rusi, ale i v dalších zemích.<sup>33</sup>

*„Sv. Řehoř Palama uvádí jako vzor dokonalého hésychasty Přesv. Bohorodičku. Podle něho Bohorodička věděla, že žádná ze sil duše, kromě nús, nemůže být*

---

<sup>29</sup> V. Ventura, *Spiritualita křesťanského mnišství*, 2010, s. 173.

<sup>30</sup> Tamtéž, s. 173-174.

<sup>31</sup> Tamtéž, s. 200.

<sup>32</sup> Tamtéž, s. 200.

<sup>33</sup> Tamtéž, s. 201.

*sjednocena s Bohem a poznat Boha. Proto opustila svět, odešla od lidí a dala přednost životu, který je pro ostatní neviditelný (...) Bohorodička byla proto osvobozena od všech myšlenek a poznala nevýslovnou novou cestu do nebe – cestu noetického mlčení, kterou dosáhla vidění Boha.“<sup>34</sup>*

## 1.5 Exkurz: Vymezení pojmů

Abychom mohli dále pokračovat v práci, je nutné alespoň stručně vysvětlit některé pojmy, se kterými se v následujících oddílech setkáme.

Kelie, česky cela, znamená místnost nebo soubor místností, kde tráví mnich, popřípadě mniši, svůj čas v rozjímání. Obvykle má každý mnich svou vlastní místnost, kde přebývá sám.<sup>35</sup> Co se týče cel na Svaté Hoře, je tím míněna ona mnišská místnost s domovní kaplí.<sup>36</sup> Kolem určité kelie se mohlo vytvořit společenství mnichů, kteří se rozhodli žít pospolu, a tak vznikly skity. Jedná se tedy o soubor několika cel obývaných mnichy, kde též bývá i chrám.<sup>37</sup> Podobný skitu, avšak ve větším měřítku, je potom lávra. Dnes pod pojmem lávra chápeme monastýr, který se během dějin stal proslulým.<sup>38</sup> V čele monastýru stojí igumen. Funkci igumena můžeme chápat jako opata v římskokatolickém křesťanství. Igumen je doživotně volen mnichy a jeho náplní práce je starost o celé mnišské bratrstvo.<sup>39</sup> Oproti tomu v čele lávry stojí archimandrita, který má vyšší postavení než igumen, a tak může dohlížet i na něho.<sup>40</sup>

V mnišském životě, podobně jako v armádě, se setkáváme s různými stupni mnišství, které mniši získávají za své zásluhy. Tento „služební postup“ se však v některých pravoslavných církvích liší. Prvním stupněm mnišství bývá několikaletý noviciát, který se nazývá poslušnictví. Během nebo po uplynutí noviciátu obléká poslušník rjasu (mnišský oděv) a stává se z něj rjasofor. Na Svaté Hoře už právě rjasofor skládá mnišské sliby a je na něj nahlíženo jako na mnicha, který však nemá

---

<sup>34</sup> G. Vopatrný, *Hesychasmus jako tradiční křesťanská spiritualita: pohled na člověka a duchovní život z pravoslavné perspektivy*, s. 11.

<sup>35</sup> T. Špidlík, *Spiritualita křesťanského Východu: mnišství*, s. 268.

<sup>36</sup> Anon, *Malý slovníček pravoslavných teologických pojmů* [online].

<sup>37</sup> T. Špidlík, *Spiritualita křesťanského Východu: mnišství*, s. 272.

<sup>38</sup> Tamtéž, s. 272.

<sup>39</sup> Anon, *Malý slovníček pravoslavných teologických pojmů* [online].

<sup>40</sup> L. Drexler, *Archimandrita* [online].

malou schimu – ta totiž ve svatohorské tradici vůbec nefiguruje. Kupříkladu v Rusku se mnichem stává adept teprve postřižením a přijetím malé schimy (postřižení, složení mnišských slibů, přijetí roucha). Jedná se o jakési „zasnoubení se s mnišstvím.“ Nutno podotknout, že rozdíly například mezi ruským a řeckým mnišstvím je i takový, že v Rusku přijímá velkou schimu (nejvyšší stupeň mnišství, přísnější forma slibů sebezřeknutí) člověk v pokročilém věku, někdy krátce před smrtí – v Řecku velkou schimu získá mnich již ve středních letech. Zvláštní kategorie z hlediska mnišských stupňů jsou starci. Nejedná se zde o tělesné stáří, ale o duchovní vyzrálost. Není tomu tak, že každý starý mnich je brán jako starec. Starec je osoba na vysoké duchovní úrovni, která se těší z duchovních darů a znalosti Boží vůle, jež jí byla zjevena.<sup>41</sup>

Dalším důležitým pojmem z hlediska hesychasmu je nús. Nús je popisován jako orgán kontempace, díky němuž člověk poznává Boha. Z hlediska lidských schopností je nús vnímán jako nejvyšší lidskou schopností, jelikož díky němu dochází člověk k poznání Božské pravdy například prostřednictvím bezprostřední zkušenosti nebo prostého poznání.<sup>42</sup>

---

<sup>41</sup> Anon, *Malý slovníček pravoslavných teologických pojmů* [online].

<sup>42</sup> G. Vopatrný, *Hesychasmus jako tradiční křesťanská spiritualita: pohled na člověka a duchovní život z pravoslavné perspektivy*, s. 132.

## 2. Svatá Hora Athos

A dostáváme se k důležitému tématu celé práce, tedy ke Svaté Hoře Athos. Nahlédneme do athoské historie, uvedeme si několik významných postav a podíváme se na aktuální situaci na Svaté Hoře.

O Svaté Hoře Athos se zmiňují již antičtí myslitelé jako Ovidius, Plinius Starší, Aristoteles nebo Strabón. Roku 492 před Kristem zde ztroskotala perská flotila pod vedení Mardonie, a o které nechal Hérodotos zhotovit podrobnou zprávu. V této době se zmiňují o athoských městech i řečtí dějepisci jako Skylax, Thukydidés nebo Diodor Siciliský.<sup>43</sup> První křesťanští poustevníci přišli na Athos až v 9. století, kdy se dalo mluvit o naplnění jejich tužeb o místě bez lidí s bujnou vegetací a drsnými podmínkami pro život. Touto událostí začínají dějiny Athosu coby mnišské republiky, která je dodnes jakousi náboženskou anomálií s velice bohatou historií.<sup>44</sup>

### 2.1 Raná historie

První zmínky o formování mnišské republiky jsou obestřeny záhadami a historickými otázkami. Podle legend mohla Athos navštívit samotná Bohorodice. Podle legendy chtěla Bohorodice po svém nanebevstoupení navštívit sv. Lazara, jenž byl biskupem na Kypru, avšak nepřízní počasí byla zahnána právě na athoský poloostrov, kde udělila tamním obyvatelům požehnání.<sup>45</sup> Tato legenda je všeobecně věřícími většinou přijímána, jelikož právě od této události platí na Athosu zákaz vstupu ženám. Jiné příběhy hovoří o postavení prvních klášterů císařem Konstantinem, jehož dílo nechal zničit Julianus Apostata. Patrně se však rovněž jedná o legendu, jelikož Konstantin nenechal postavit žádné kláštery, a proto neměl Julianus co bořit. Nejpravděpodobnější teorie se jeví ta, že na Svatou Horu přicházeli jednotliví poustevníci, kteří se usídlovali v osadě Ierissos, odkud poté na vlastní riziko odcházeli do samoty hlouběji do přírody.<sup>46</sup>

---

<sup>43</sup> S. Chilandarec, *Kniha o Svaté Hoře Athonské*, s. 14.

<sup>44</sup> A. E. Müller, *Hora Athos: dějiny mnišské republiky*, s. 13-14.

<sup>45</sup> S. Chilandarec, *Kniha o Svaté Hoře Athonské*, s. 20.

<sup>46</sup> A. E. Müller, *Hora Athos: dějiny mnišské republiky*, s. 17-18.

Anglický profesor Kirsopp Lake identifikoval tři fáze evoluce athoského poustevnického života. Podle jeho teorie můžeme hovořit o stádiích poustevnictví, mnišských koloniích, tedy lávrách, a o klášterech. Nutno podotknout, že Lake detailně studoval Petra Athoského.<sup>47</sup>

Obvykle je v literatuře uvedeno jméno prvního osadníka Athosu – byl to jistý Petr, který přes veškerá životní úskalí a slib, jímž se zavázal sv. Mikulášovi, odešel do mnišského stavu. Petr, který získal přízvisko Athoský, se usídlil na Svaté Hoře, kde strávil zbytek svého života v askezi a bojem s démony a nástrahami přírody. Nedlouho před jeho skonek jej navštívil lovec, kterého Petr vyzval ke stejnému poustevnickému životu. Skutečně se lovec spolu dalšími lidmi rozhodli následovat Petra, avšak ten již v tu dobu nebyl mezi živými, a proto vyzvedli jeho ostatky jako relikvii. Podle Lakeho teorie je Petrův příběh příkladem prvního stádia, avšak právě z tohoto stádia se dostáváme do stádia druhého, kdy různí lidé a lovci společně s poustevníkem odcházeli na Athos, začali se sdružovat do chatrčí poblíž sebe, a tím vznikly lávry. Jedním z těchto poustevníků byl i Euthymios Mladší, jehož žákem byl Basil.<sup>48</sup>

Třetí fáze, tedy fáze klášterní, nastala někdy v 10. století. Přesný rok dodnes s jistotou nelze určit. Lze však předpokládat, že to mohlo být v polovině století, jelikož klášter Velká lávra začínal vznikat kolem roku 963. Díky tomuto klášteru začíná dynamický vývoj mnišského života v této oblasti a Athos se stává střediskem východního mnišství se značným vlivem na Byzantskou říši.<sup>49</sup>

## 2.2 Athanasios Athoský

Jednou z nejvýznamnějších postav athoských dějin je bezpochyby Athanasios Athoský. Tento světec prožil velmi pestrý život, než se dostal na Svatou Horu a uvádí se, že ani tam nemohl najít pokoje v modlitbách. Athanasios je znám především díky svým klášterním pravidlům, která zavedl.<sup>50</sup> Jeho pravidla vycházela z pravidel, jaká zavedl Basil Veliký.

---

<sup>47</sup> Tamtéž, s. 20.

<sup>48</sup> Tamtéž, s. 21.

<sup>49</sup> Tamtéž, s. 30-31.

<sup>50</sup> K. S. Frank, *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 170.



*„Soukromé vlastnictví bylo zakázáno. Kdo chtěl vstoupit do kláštera, musel se vzdát veškerého movitého i nemovitého majetku a nejlépe jej dát chudým a potřebným. Dary klášteru byly povoleny jen ve výjimečných případech, pokud se dalo na základě bezúhonnosti dárce předpokládat, že darovaný majetek nebude později vyžadován zpět.“*

V této době se již zavádí onen dodnes diskutovaný zákaz všeho ženského – ani ovce nebo kozy nemohly být chovány, ba ani přítomny na Svaté Hoře. Athanasios také upravil počty mnichů žijících v odloučení – v té době povolil pouze 5 mnichům žít mimo zdi kláštera.<sup>51</sup>

Athanasiova vláda nad Svatou Horou se čím dál častěji setkávala s vlnou nepokoje, jelikož se staří mniši domnívali, že právě on ruší staré pořádky a činí ze Svaté Hory místo, které Andreas Müller nazývá „kulturní krajinou.“ Spousta mnichů navrhovala jeho stavby zbořit. Athanasiovi „hráli do karet“ i císaři, kteří ho podporovali a shodovali se s jeho návrhy. Pro usmíření odpůrců a Athanasia byl na Svatou Horu poslán mnich Euthymios, který tyto „zneprátelené strany“ povolal a po vyjednávání byla sepsána první athoská ústava. Podle svého materiálu je nazývána jako „typikon císaře Ioanna Tzimiska,“ která se dochovala dodnes. Tato ústava upravuje vztahy mezi představenými a jejich služebníky ve věci provinění, upravuje zkušební dobu noviců, příchody mnichů z jiných klášterů, zakazuje obchod nebo odchod mnichů mimo Athos do světského stavu. Veškerá zvířata, kromě jednoho spřežení volů pro Velkou lávru, jsou rovněž vypovězena. Ačkoliv se tato ustanovení zdají být přijatelná, tak pro Svatou Horu znamenala úplné obrácení vývoje, tak jak jej zamýšlel Athanasios.<sup>52</sup> Nutno říct, že dříve nespokojení mniši svých žalob proti Athanasiovi litovali a poté, co viděli, že jejich námitky mu nikterak neuškodily, prosili Athanasia o odpuštění.<sup>53</sup>

V této době začal rozmach klášterů, kdy se začaly stavět dodnes existující kláštery jako Vatopedi, Xeropotam, Xenofontos a další. Více klášterů znamenalo pochopitelně i více mnichů a z původních 80 mnichů se tento počet zvedl až na 700. Jak už to bývá, více hlav přinese více názorů, a tak se situace na Svaté Hoře začala zhoršovat, mniši nedokázali řešit problémy mezi sebou a obrátili se na pomoc císaře. Opakovala se situace a císař na Athos poslal Kosmase Tzintziluka, který zjistil, že mniši porušovali první ústavu. Na ostrově bylo možné obchodovat i s eunuchy, mniši si

---

<sup>51</sup> A. E. Müller, *Hora Athos: dějiny mnišské republiky*, s. 35-36.

<sup>52</sup> Tamtéž, s. 37-39.

<sup>53</sup> S. Chilandarec, *Kniha o Svaté Hoře Athonské*, s. 45.

nárokovali půdu a začala se chovat hospodářská zvířata kvůli obhospodařování polí. Po výhrůžkách ze stran igumenů, kdy hrozili, že opustí Athos, následovalo jednání a roku 1045 byla přijata nová ústava. Tato nová ústava zasahovala do mnohých situacích v mnišském životě. Jednalo se například o zákaz postřihování eunuchů nebo dětí a i jim poskytovat přístřeší a také zákaz vlastnění velkých lodí, jelikož mniši odjížděli s přebytky obchodovat na pevninu. Klášter Velká lávra získal právo na vlastnění čtyř volských spřežení, Vatopedi jednoho a mnoho dalších omezení.<sup>54</sup> Mniši tuto ústavu však povětšinou nedodržovali jako v prvním případě. Z důvodu těchto zákazů se lze domnívat, že na Athosu nežili pouze zbožní asketové, ale evidentně i ziskuchtiví mniši.

Ve 12. století začaly Svatou Horu zasahovat neřecké vlivy v podobě ruského „zásahu“ do tamních poměrů. Rusové koupili za 30 zlatých rozpadlý klášter sv. Panteleimona, který zrekonstruovali. Do tohoto kláštera vstoupil i mladý srbský šlechtic Rastko se svým otcem, srbským županem Štěpánem Nemanjou. Rastko přijal řeholní jméno Sabbas, česky Sáva. Roku 1198 dostali tito mniši od císaře Alexia III. Angela slavnostní listinu, která jim zaručila malý rozpadlý klášter Chilandaria, který oba mniši zrekonstruovali a vybudovali na Svaté Hoře srbské mnišské centrum.<sup>55</sup>

### 2.3 Athos během křížových výprav

Během čtvrté křížové výpravy, kdy latinští panovníci zabírali území Byzance, upadl Athos do soluňské oblasti, kterou spravoval Bonifác z Montferratu. V této době se ze Svaté Hory stalo lákadlo pro piráty a ostatní nenechavce, které lákalo athoské bohatství. Na Athos byl dosazen biskup, který měl spravovat tamní poměry, avšak jeho „poslání“ spočívalo v tom, že nechal zbudovat přístavní pevnost, odkud řídil okrádání klášterů. Tomuto drancování mniši nemohli jen tak přihlížet, a proto byli nuceni obrátit se přímo na papeže, který biskupa odvolal. Papež ve svém dopise mnichy politoval a uznal jejich újmu, avšak okolní situace se nikterak nelepšila. Ke zlepšení nedošlo ani ve chvíli, kdy Michael VIII. Palaiologos dobyl Konstantinopol a začalo vyhánění Latinů.<sup>56</sup> Právě proti Michaelovi se snažil Karel z Anjou vyhlásit křížovou výpravu,

---

<sup>54</sup> A. E. Müller, *Hora Athos: dějiny mnišské republiky*, s. 43-49.

<sup>55</sup> Tamtéž, s. 58-59.

<sup>56</sup> Tamtéž, s. 59-62.

kteřou vřak Michael „sabotoval“ tím, že souhlasil s podřizením byzantské cířkve cířkvi římské. Tímto krokem, můžeme se pouze domnívat, na kolik byl z jeho strany vypočítavý, uvedl sám sebe v nelibost obyvatel a především athoských mnichů. Po Michaelově smrti nastoupil na trůn Andronikos II., který odmítl politiku svého otce a věnoval mnichům ze Svaté Hory nemalý majetek a privilegia.<sup>57</sup>

Ani vřak za vlády Andronika II. nebyly dlouho zmírněny athoské poměry, jelikož Andronikos povolal ze Španělska několik tisíc žoldáků jako podporu před Turky. Po různých peripetiích, včetně zavraždění jejich velitele, se Španělé vzbouřili a stali se nepřáteli, kteří se usadili na části poloostrova Chalkidiki. Odtud organizovali ozbrojená napadení s cílem plenění a neunikla ani Svatá Hora. Po zklidnění situace přišla doba neklidu, kterou částečně umořil srbský panovník Štěpán Duřan, jenž se nechal korunovat císařem a athoská správa přeřla do jeho srbských rukou. Pod srbským vedením nastalo budování nových klášterů a územní rozmach Athosu mimo jeho území, což se setkávalo s byzantskou nelibostí.<sup>58</sup>

## 2.4 Problémy zevnitř i zvenčí

Od 14. století začíná na Svaté Hoře velký spor, který destabilizoval tamní mniřstvo. Jedná se o hēsychasmus, kterému jsme se již věnovali. Hlavním aktéřem tohoto sporu byl sv. Řehoř Palama, který se ve 22 letech stal mnichem v klářiře Vatopedi, později ve Velké lávře a nakonec se pod vedením Řehoře Sinajského stal hēsychastou. Brzy poté opouřtí Svatou Horu, je vysvěcen na kněze a usazuje se poblíž Veroie, odkud se, po srbských výpadech, vrací zpět na Athos. Při korespondenci s mnichem Barlaamem začal krystalizovat onen spor. Hēsychasté byli obviněni z rouhání, bylo svoláno několik cířkevních sněmů, kde nakonec právě hēsychasté zvítězili. Neměně závažný dodnes trvající problém je i idiorhythmie. Tento fenomén, kdy mniři touží po liberálnějším přístupu k pravidlům, boří staré pořádky. Mniři přicházeli do klášterů s nemalými majetky, které jim sloužily jako symbol moci a nezávislosti nad představenými klářiřerů.<sup>59</sup>

---

<sup>57</sup> Tamtéž, s. 64-65.

<sup>58</sup> Tamtéž, s. 65-66.

<sup>59</sup> Tamtéž, s. 66-71.

Po pádu Byzance a ovládnutí oblasti, včetně Athosu, Osmany byla situace natolik nestabilní a nepředvídatelná, že mniši vyslali poselstvo k sultánovi Muradovi II. s tím, že Athos se bez jakéhokoli odporu podrobuje. Tento krok vedl k tomu, že osmanští vládci poskytovali Athosu ochranu, čehož využili zbohatlíci, kteří si ze Svaté Hory udělali pokladnici, kam mohli bezpečně uložit svůj majetek, což vedlo k ekonomickému prospěchu Svaté Hory. Tato ekonomická dynamika vedla k tomu, že Osmané chtěli začít vybírat daně v tomto, dnes krásném klišé, „daňovém ráji.“ Vybírání daní se však občas zvrhlo v konfiskaci území mimo Athos i církevního majetku. Později bylo mnichům zabaveno, kromě darů a výhodných půjček, takřka vše a athoská ekonomika se řítila do propasti.<sup>60</sup>

Rozhodující zlom v athoských dějinách nastal roku 1783, kdy byla vydána třetí ústava pod vedením patriarchy Gabriela IV. Tato ústava tvoří základ pro poslední ústavu z roku 1924. Největší novinkou bylo, že Athos byl spravován grémiem složeným ze čtyř mnichů čtyř klášterů. Na správě se podílely všechny kláštery tak, že každý rok vyslaly jiné čtyři kláštery svého mnicha. Tato čtveřice vyslaných mnichů obdržela pečeť složenou ze čtyř částí. V případě shody všech představitelů, dostal dokument kompletní pečeť. Později se začala zlepšovat i finanční situace Svaté Hory.<sup>61</sup>

## 2.5 Athos od 19. století do dnešních dnů

V roce 1885 při sčítání obyvatel Osmanské říše žilo na Svaté Hoře celkem 4493 osob, včetně toulavých mnichů bez konkrétního útočiště za zdi některého z klášterů.<sup>62</sup> V první polovině 19. století, v období osvobozeneckých bojů Řeků proti Turkům, se Athos rozhodl podpořit Řeky, což nebylo strategicky příliš přínosné, jelikož Athos byl na 10 let obsazen Turky. Byly vypáleny kláštery, ničen majetek a ze Svaté Hory odešlo více než 80% obyvatel. Po odchodu okupantů se Athos začal vzpamatovávat za finanční pomoci od jihovýchodních zemí. Hlavní podporu však tvořilo carské Rusko, díky němuž si ruští mniši začali dělat stále větší vliv. Ruský rozmach byl natolik velký, že

---

<sup>60</sup> Tamtéž, s. 73-74.

<sup>61</sup> Tamtéž, s. 79-80.

<sup>62</sup> S. Chilandarec, *Kniha o Svaté Hoře Athonské*, s. 103.

Rusů bylo na Svaté Hoře více než Řeků. Ruská podpora skončila v roce 1917 výstřelem z Aurory.

Během první světové války sloužil Athos jako strategická pozice pro ruská, anglická a francouzská vojska. Po vysídlení Řeků z Malé Asie ve 20. letech 20. století se Řecko rozhodlo zabavit athoskou půdu mimo poloostrov, aby poskytla utečencům alespoň nějaké zázemí. Nedlouho poté byla podepsána Lausannská smlouva a Řecko bylo nuceno uznat Athos jako výsostné území, na kterém bude tolerovat mnichy bez ohledu na jejich původ. Touto dobou, konkrétně ve 30. letech 20. století, vzniká poslední athoská ústava, která s drobnými obměnami slouží dodnes.

V období druhé světové války byla na Athosu přítomna pouze četnická jednotka a pozorovací stanice válečného námořnictva. Problémy nastaly po odchodu Němců v roce 1944, kdy Chalkidiki byly obsazeny partyzány, kteří si nárokovali daně od klášterů. Dalšího léta byli partyzáni vyhnáni, ale následující rok se pomstili na Athosu pleněním. Zcela logicky začal počet mnichů na Athosu klesat až do 70. let, kdy nastala obroda mnišského života a do konce tisíciletí Svatá Hora personálně expandovala a pravděpodobně bude expandovat i nadále.<sup>63</sup>

Častým návštěvníkem Svaté Hory je Kallistos z Diokleia (Timothy Ware), který Svatou Horu navštívil mnohokrát a ze svých cest rád poskytuje zápisky. Na své jedenácté cestě popisuje postupné změny, které Athos postihly. Psal se rok 1992 a Kallistos se trápil úbytkem vlků na Svaté Hoře, kteří byli vždy součástí místního koloritu. Na jednu stranu představovali nebezpečí pro poutníky, ale na stranu druhou je Kallistos přirovnává k hésychastům, kteří hledají samotu a klid od okolního světa. Dalšími změnami, kterých si Kallistos všiml, byl příbytek mnichů, především mladšího věku. V 60. letech na Athosu byl průměrný věk 60 let a černý vous by člověk jen pohledal, avšak při jeho návštěvě měl možnost vidět spoustu mnichů mladších 40 let s mnohdy vynikajícím světským vzděláním. Dynamická situace v oblasti zlepšování životních podmínek na Athosu poznamenala i hygienické podmínky nebo jídlo, které se neustále zlepšuje. Od seschlých oliv a povařených žlutých fazolí se mnišské potraviny zredukovaly na čerstvé ovoce, tedy mnohem zdravější alternativu. Co se mnišské tvorby týče, i ta se zlepšila. Mniši se stále více zabývají ikonopisectvím, vydávají publikace, ba i mystické.

---

<sup>63</sup> A. E. Müller, *Hora Athos: dějiny mnišské republiky*, s. 82-86.

Kallistos má však zcela oprávněnou obavu o budoucnost Svaté Hory. Metaforicky o sobě mluví jako o doktoru, který by Athosu předepsal ticho. Ano, to ticho, které je základem pro mnišský život a s tím spojený klid potřebný k rozjímání. Při cestě na Svatou Horu byl Kallistos znepokojený zástupy lidí, velikou lodí vezoucí zásoby z pevniny připravené v dodávkách. Vnější situace na Athosu ho rozesmutněla ještě více – zrezlé traktory ponechané svému osudu, nové silnice, chodníky, hluk od pracujících dělníků nebo mnich, který řídil auto za neustálé asistence svého mobilního telefonu. Na jednu stranu vidíme argumentaci v podobě toho, že mniši mají díky technice více času pro své poslání, ale podle mnoha lidí tím ztratil Athos svou duši. Uvážení nechám na každém – je však pro asketické mnichy důstojné používání ústředního topení nebo ostatních elektrických spotřebičů? Neztratí tím Athos svůj půvab? <sup>64</sup>

Další, kdo se vyjadřuje k budoucnosti Svaté Hory, je například Igumen N. Ten hovoří o plánech z 90. let, se kterými byli ruští představitelé pravoslaví seznámeni. Jedná se o utlumení mnišství v evropské pravoslavné baště prostřednictvím většího budování silnic, zrušení zákazu vstupu ženám a vybudování turistického skanzenu s plážemi, restauracemi a ostatními podniky. Jeho návštěva Svaté Hory proběhla roku 1997, tedy 5 let po Kallistovi. Igumen N již viděl šestiproudou silnici, která ho velmi zasáhla, jelikož pro něho znamenala předzvěst budoucnosti Svaté Hory. Igumen N potvrzuje Kallistovy poznámky k vylepšování životních podmínek na Svaté Hoře. Kallistos viděl elektrické generátory pečlivě schované v kláštorech, <sup>65</sup> ale Igumen N již otevřeně mluví o dieselových generátorech potřebných k velkým míchačkám betonu a jejich rušivém rámusu rušící okolní přírodu. Je zde teorie, že peníze vynakládané na zvelebování klášterů na Svaté Hoře nejsou primárně určeny pro mnichy, ale pro budoucí příval turistů. Tuto teorii podporuje i pozorování Igumena N hostovských pokojů, mnišských pokojů nebo toalet, které jsou bohatě zdobeny keramikou a drahými doplňky ve velkých hodnotách.

Igumenovi N tamní mniši vyprávěli o krádežích nebo loupežných vraždách spáchaných na samotných mniších. Po vyšetření se ukázalo, že do nich byli zapleteni

---

<sup>64</sup> K. Ware, *Athos po deseti letech: dobré a špatné zprávy* (překlad) [online].

<sup>65</sup> Tamtéž.

dělníci pracující na Svaté Hoře. Tito dělníci se rekrutují nejen v Řecku, ale i v bývalých komunistických zemích jako je Ukrajina, Srbsko, Rumunsko nebo Rusko.<sup>66</sup>

Jurij Vorobecký popisuje ve svém eschatologickém eseji téma, které předchází dva autoři rozebírali. Vorobecký velice trefně přirovnává turisty k „divochům v šortkách,“ a to konkrétně takto: *„Mniši si dokáží dobře představit, jak se pestrý, do šortek oblečený zástup civilizovaných divochů hrne na Athos za novými dojmy. Svatou Horu pohltí hlubina světských vášní. Bude porušen i zákaz ustanovený samotnou Bohorodicí před půl druhým tisíciletím. V roce 422 dcera císaře Theodosia Velikého, císařovna Plakidie navštívila zdejší monastýr Vatoped. Jenže vstoupit dovnitř nemohla. Přísný hlas z ikony Matky Boží ji zastavil na prahu. Poté athonští otcové vydali zákon zakazující ženám vstup na Svatou Horu.“*<sup>67</sup>

Vorobecký zde nastínil svoji vizi o budoucnosti dění na Svaté Hoře. Je tedy otázkou, zda se tato pesimistická představa naplní nebo jestli zůstane Athos i nadále místem prosluněným spiritualitou a rájem athoských mnichů.

---

<sup>66</sup> Igumen N (pseudonym), *Tajemný Athos* (překlad) [online].

<sup>67</sup> J. Vorobeckij, *Zázraky naší doby: Athos a konec světa*, s. 16.

### 3. Ctihodní otci athoští

#### 3.1 Starec Siluan

Starec Siluan se narodil v zapadlé ruské vesnici v Tambovské oblasti roku 1866, tehdy ještě pod jménem Semjon Ivanovič Antonov.<sup>68 69</sup> V duchu prostého vesničana žil až do svého odvodu do vojenské služby. Po návratu z vojny se stal mnichem a vedl prostý mnišský život. I přesto, že Semjonův otec byl zcela negramotný, neznal ani pořádně modlitbu Otče náš, byl pro Semjona velkým morálním vzorem.<sup>70</sup>

Semjon měl silný organismus a celkově byl velice odolný, což se mu hodilo při plnění asketických posláních. Jako příklad lze uvést to, že dokázal holýma rukama vzít horký litinový hrnec s polévkou, zvedal velmi těžká břemena nebo dokázal vypít 3 litry vodky bez toho aniž by se opil. Jeho fyzickou sílu dokazuje i příhoda, jež se stala, když na něho dorážel švec z vesnice, který mu bral harmoniku. Semjon nechtěl být zahanben před děvčaty, která scénu pozorovala, a tak udeřil mladíka do hrudi. Mnoho týdnů mladík proležel, než se zotavil.<sup>71</sup>

Ještě před nastoupením vojenské služby Semjon usnul a ve spánku mu do úst vlezla zmije, kterou spolkl. Ve chvíli probuzení z tohoto zážitku k němu promluvil hlas, který mu doložil, že zmiji spolkl, a dodal, že Semjonovi není dobře stejně jako osobě patřící onen hlas. Podle Semjona patřil hlas samotné Bohorodici, kterou však díky své někdejší nečistotě nemohl spatřit. Bohorodici se totiž hnusilo jeho chování, stejně jako se Semjonovi hnusilo spolknutí zmije.<sup>72</sup> Zde můžeme vidět, že Bůh měl již s tak mladým mužem své záměry i přes to, že tou dobou možná neměl Semjon ani ponětí, že se stane mnichem. Avšak tato zkušenost ho přiměla k tomu, aby se mladík zastyděl nad svou pochybnou minulostí a dal se na cestu vedoucí k Boží milosti.<sup>73</sup>

Semjona velmi ovlivnila událost v jeho vesnici, kdy se jeho přítel, který zabil člověka během opilecké rvačky, veselil při vesnické zábavě. Semjon si ho vzal stranou s otázkou, jak je možné, aby se takto veselil s vědomím, že spáchal takovýto čin. Jeho přítel mu odpověděl, že ve vězení často prosil Boha o odpuštění. Bůh mu nakonec

---

<sup>68</sup> Anon, *Starec Siluan* [online].

<sup>69</sup> Sofronij, *Starec Siluan*, s. 18.

<sup>70</sup> Tamtéž, s. 20-21.

<sup>71</sup> Tamtéž, s. 21-22.

<sup>72</sup> Silván, *Moudrost Silvána z Athosu*, s. 9.

<sup>73</sup> Sofronij, *Starec Siluan*, s. 22-23.



odpustil a to vedlo Semjona k přemýšlení o samotném hříchu a následném pokání před Bohem.<sup>74</sup>

Během vojenské služby v Petrohradě byl Semjon vnímán jako zbožný, klidný a vnímavý voják. Jednou se třemi svými bratry ve zbrani odešel do městského hostince, kde stala velmi důležitá událost – vojáci se bavili, popíjeli vodku a poslouchali muziku, avšak Semjon mnoho nemluvil.<sup>75</sup> Po otázce, na co Semjon myslí, odpověděl, že oni se tu veselí a na Athosu se právě připravují k modlitbám. Touto dobou Semjon často myslel na Athos, myšlenkami se tam stále nacházel, dokonce posílal finanční pomoc na Svatou Horu.<sup>76</sup>

Vojenská služba skončila a Semjon s písařem ze své roty již jako civilisté jeli navštívit otce Jana Kronštadtského, aby se za Semjona pomodlil a požehnal rozhodnutí stát se mnichem. Otce Jana však nezastihli, a tak pouze zanechali dopis s prosbou o modlitbu. Semjon se bál, že by ho mohl světský svět zadržet v jeho poslání, a proto se vrátil domů pouze na týden, aby si vzal dary pro monastýr a odjel na Athos. Tehdy se psal rok 1892, Semjon vstoupil do ruského monastýru svatého Panteleimona a začal jeho nový život coby zbožného mnicha. Tehdy mladý poslušník Semjon dostal od igumena úkol strávit několik dní v tichosti kvůli rozvzpomenutí si na své hříchy. Semjon cítil obrovskou lítost nad hříchy celého světa. Po tomto uvědomění se Semjon vyzpovídal ze svých hříchů, přičemž dostal odpuštění. Igumen mu tehdy řekl: „*jdi v pokoji a raduj se.*“ Naivní Semjon nechápal, že i asketa musí asketicky prožívat radost, aby se nevnořil do bludných myšlenek. Před Semjonem vyvstala obrovská zkouška – jeho myšlenky mu říkaly, aby odešel do světa a oženil se. Semjon však nechtěl znovu zarmoutit Bohorodici a dal na radu igumena – nikdy nepřijímat bludné myšlenky. I modlil se Semjon několik dní. Nakonec došel mladý poslušník k úspěchu u této první zkoušky – po celých 46 let jeho mnišského života si nepřipustil ani jednu bludnou myšlenku.<sup>77</sup>

Semjon plnil své poslušnické povinnosti v mlýně, především díky své pozoruhodné fyzické síle,<sup>78</sup> kde nosil těžké pytle s moukou. V této době Semjon zjistil, že se s ním děje něco nedobrého. Začali se mu zjevovat běsové, kteří si vzájemně

---

<sup>74</sup> Tamtéž, s. 23.

<sup>75</sup> Silván, *Moudrost Silvána z Athosu*, s. 9.

<sup>76</sup> Sofronij, *Starec Siluan*, s. 24-25.

<sup>77</sup> Tamtéž, s. 26-28.

<sup>78</sup> Silván, *Moudrost Silvána z Athosu*, s. 10.

protiřekli, a Semjon si s nimi povídal. Tato démonická vnuknutí Semjona oslabovala ve víře i ve fyzické zdatnosti. Zmocnil se ho strach, zoufalství a beznaděj. Tyto obavy rozptýlila událost, kdy Semjon uviděl z carských vrat pronikavé světlo a dle jeho slov to byl samotný Hospodin, jenž se mu zjevil a ukázal mu nebe, čímž se Semjonovi dostalo znovuzrození.<sup>79</sup> Od této doby byly jeho modlitby slastné a radostné.<sup>80</sup>

Zanedlouho, v roce 1896, složil Semjon sliby, aby se stal mnichem a přijal jméno Siluan. Tyto sliby Siluan obnovil v roce 1911 při získání velkého hábitu.<sup>81</sup> Jeho život byl naplněn Boží milostí. Popsaným zjevením se o Siluanovi říkalo, že mu bylo dáno poznat mystérium Bytí.<sup>82</sup> Citelně nosil v srdci Boží milost a přítomnost Boha v sobě samém.<sup>83</sup>

Pověst Siluana se rozšířila za hranice Svaté Hory a začali jej navštěvovat teologové, biskupové, archimandritové i prostí poutníci prosíce jej o duchovní rady. Siluanovo charisma bylo mimořádné a mimo jiné dokázal rozlišovat lidské hříchy, pomoci návštěvníkům v tíživé životní situaci, ba i uzdravovat.<sup>84</sup>

Siluan v roce 1938 těžce onemocněl. Jeho učedník mu nabídl pobyt v nemocnici, s čímž Siluan souhlasil pod podmínkou, že dostane vlastní pokoj, kde by ho nerušil od modliteb tikot nástěnných hodin. Siluanův stav se díky absenci techniky v klášterní nemocnici zhoršoval a o týden později byl jeho stav již kritický. Ostatní mniši za ním přišli, aby mu přečetli kánon Matky Boží. Siluan ho velmi rád vyslyšel a poděkoval. Následující den, po skončení jitřního čtení, se otec Siluan odebral na věčnost k Bohu.<sup>85</sup>

Siluan byl kanonizován až v 80. letech 20. století, po skončení komunistické vlády. Povědomí o tomto novodobém světci ruského pravoslaví, člověku, jenž strávil celý život láskou k Bohu a bojem proti zlému, se stále zvětšuje. Je to způsobeno hlavně tím, že nedlouho před svou smrtí začal Siluan sepisovat své duchovní myšlenky, které jeho bratři postupně objevovali.<sup>86</sup>

Jako odkaz a věčná památka na starce Siluana nám jistě zůstávají jeho spisy, do kterých přenesl své duchovní myšlenky, zkušenosti a rady potřebným lidem. Siluan celý

---

<sup>79</sup> Sofronij, *Starec Siluan*, s. 28-29.

<sup>80</sup> Tamtéž, s. 35.

<sup>81</sup> Silván, *Moudrost Silvána z Athosu*, s. 13.

<sup>82</sup> Sofronij, *Starec Siluan*, s. 41.

<sup>83</sup> Tamtéž, s. 43.

<sup>84</sup> Silván, *Moudrost Silvána z Athosu*, s. 17.

<sup>85</sup> Sofronij, *Starec Siluan*, s. 180-183.

<sup>86</sup> Silván, *Moudrost Silvána z Athosu*, s. 5.

život prožil v lásce k Bohu, která po zjevení nikdy nepolevila, naopak do konce života sílila. Ve svých spisech Siluan hovoří o nekonečně lásce Boha k člověku, modlitbách za celý svět i za své blízké. Toto lze dokázat na jeho výrocích o Božích příkázáních, kdy každé z onoho Desatera po pochopení přináší radost a duchovní slast.<sup>87</sup> Dále lze hovořit i o Siluanových doporučeních pro mnichy, která shrnul – připomínají spíše menší ordó obsahující pravidla, že mnich nesmí toužit po majetku, odevzdat se duši i tělem Bohu a celkově zvítězit nad všemi nízkými lidskými pudy – při dodržení čeká mnicha velká odměna v podobě milosti a pokoje od Boha, který může člověku odkrýt Své království a umožnit poznání Ducha svatého a našeho Pána.<sup>88</sup>

### 3.2 Starec Paisij

Starec Paisij, vlastním jménem Arsenios Eznepidis, se narodil v roce 1924 v malé vesnici Farasa na území Kappadokie v Malé Asii do zbožné rodiny.<sup>89</sup> Duchovním otcem rodiny Arsenija byl jeromonach Arsenij, který sám malého Arsenija pokřtil a předurčil ho k mnišskému poslání. Obyvatelé řeckého původu byli nuceni opustit své domovy a navrátit se do Řecka. Arsenijova rodina se usadila v řecké vesnici Konitsa. Jeromonach Arsenij zesnul 40 dní po zakotvení na řeckém ostrově Korfu. Arsenij během svého dětství projevoval obrovskou lásku k Bohu, studoval liturgické knihy a dokázal se celé hodiny modlit. Po dokončení základního vzdělání se Arsenij vyučil tesařem a tuto profesi vykonával až do nástupu vojenské služby, kde, díky svému citu a porozumění, na sebe vzal břímě takové, že byl ochoten položit svůj život za své ženaté spolubojovníky.<sup>90</sup> Konkrétně jeho činy spočívaly například v tom, že dobrovolně bojoval v první linii a ženaté vojáky nebo vojáky, kteří měli děti, posílal do zadních vojů, aby jim nehrozilo bezprostřední nebezpečí. Toto hrdinství obhajoval tím, že on sám je svobodný.<sup>91</sup>

Arsenij po propuštění z armády v roce 1949 již velmi toužil po zakotvení svého srdce v přístavu mnišství, ale cítil morální závazek vůči svým svobodným, a tedy

---

<sup>87</sup> Tamtéž, s. 244-246.

<sup>88</sup> Tamtéž, s. 249.

<sup>89</sup> Ch. Svätohorský, *Starec Paisij*, s. 27.

<sup>90</sup> M. Dvořáček, *Paisij Svatohorec* [online].

<sup>91</sup> Ch. Svätohorský, *Starec Paisij*, s. 32.

nezaopatřeným, sestrám, a proto na Svatou Horu odešel až v roce 1950. Na Svaté Hoře nejprve pobýval nějakou chvíli u otce Kyrila, odkud odešel na 4 léta prodělat svůj noviciát do monastýru Esfigmenu. Zde v roce 1954 byl Arsenij postřižen a přijal jméno Averkij.<sup>92</sup>

Mladý mnich Averkij velmi dbal na své mnišské poslání – usilovně se modlil, aby ho ostatní neviděli, snažil se být co nejvíce času o samotě a horlivě studoval díla o životech svatých. Jeho obětavost z armády se pravděpodobně projevila i zde, když pomáhal mnichům dokončovat jejich práci v rámci svého volna. Jeho poslušnost byla příkladná pro každého mnicha – nebral na sebe žádné ohledy, považoval se za posledního z posledních, nedovolil si poslouchat vlastní myšlenky a každý svůj krok konzultoval s některým z otců. Nutno dodat, že Averkij byl velice pokorný před Bohem. Dokonce do té míry, že jestliže trpěl některý z jeho bratrů, považoval to Averkij za své selhání, jelikož neudělal přesně to, co Kristus chce. Netřeba dodávat, že se Averkij nemodlil pouze za své bratry, ale i za celý svět.<sup>93</sup>

Později v roce 1954 odchází Averkij z monastýru Esfigmenu do monastýru Filoteu. Zde se stává žákem starce Simeona, od kterého dostává o dva roky později malou schimu a nové jméno – Paisij.<sup>94</sup>

Roku 1958 přišli za Paisijem jeho obyvatelé vesnice Konitse, kde Paisij kdysi žil. Obyvatelé měli velký problém – v jejich kraji se snažili o misie protestanti, a proto prosili Paisija o pomoc. Ten opustil Svatou Horu a odešel do Konitsy, odkud brojil proti protestantským vlivům tak, aby si lidé vzpomněli na své tradice a duchovní odkaz, čímž dopomohl k obrodě pravoslaví. Po skončení svého poslání v Konitsy se Paisij odebral na dvě léta na Sinaj, kde pomáhal beduínům, kteří si ho velmi oblíbili, v prodávání jejich plastik, křížů a ikon, které Paisij sám vyřezával.<sup>95</sup>

V roce 1964 se Paisij navrátil na Svatou Horu, kde o 2 roky později onemocněl<sup>96</sup> a musel být hospitalizován v soluňské nemocnici. Zde navázal duchovní vztah se sestrami právě se formujícího monastýru sv. Jana Theologa. Paisijovi byla během operace vyoperována část plic a byly to právě již zmíněné sestry, které darovaly svou

---

<sup>92</sup> M. Dvořáček, *Paisij Svatohorec* [online].

<sup>93</sup> Ch. Svätohorský, *Starec Paisij*, s. 35-37.

<sup>94</sup> Tamtéž, s. 41.

<sup>95</sup> M. Dvořáček, *Paisij Svatohorec* [online].

<sup>96</sup> Ch. Svätohorský, *Starec Paisij*, s. 49.

vlastní krev Paisijovi v zájmu záchrany jeho života. Zachráněný Paisij se odvděčil sestřám ve formě svých cenných duchovních rad až do své smrti.<sup>97</sup>

Po léčbě se vrátil Paisij opět na Svatou Horu, tehdy se psal rok 1968. Paisij se usídlil v monastýru Stavronikita, kde dostal od igumena požehnání starat se o ruského starce Tichona. Jejich duchovní vztah byl velice pevný a dokonce Tichon udělil Paisijovi velkou schimu. Díky jejich láskyplnému vztahu a faktu, že Paisij sloužil věrně Tichonovi až do jeho smrti v roce 1968, plnil Paisij svědomitě slib, jenž Tichonovi dal, a sice to, že zůstane v jeho poustevně. Paisij žil skutečně v Tichonově poustevně až do roku 1979.<sup>98</sup>

Roku 1979 se Paisij usídlil v kelii Panaguda, kde začali Paisija denně navštěvovat mnozí poutníci i obyčejní lidé z celého světa prosíce o radu.<sup>99</sup> Pokorný otec denně vyslychal mnohé lidi, odebíral jejich zármutek, radil jim. Dny věnoval lidem, noci Bohu. Velmi ho tížily zármutky lidí, když se dozvídal, že ve světě dochází hojně k rozvodům, rozmáhá se rakovina nebo lidé trpí psychickými nemocemi. V kombinaci s fyzickou únavou se dostavily různé nemoci, a proto Paisij na své dveře napsal, aby mu lidé napsali svůj problém, a on modlitbou pomůže více lidem.<sup>100</sup> Toto celé vyvrcholilo v roce 1988, kdy Paisij začal mít vážné problémy se střevy a časté průjemy. Zanedlouho Paisij zjistil, že příčinou je špinavá voda, kterou denně pil, a proto ji vyčistil, avšak brzy poté se ozvalo tlusté střevo, které začalo krváčet. Rady lékařů Paisij nebral vážně a později již odmítal vyšetření z toho důvodu, že každý měl na jeho chorobu jinou diagnózu. Paisij přestal brát všechny léky, jelikož to nebylo řešení. Roku 1993 se jeho stav velmi zhoršil, krvácení bylo na denním pořádku a Paisij i přes to vše dále přijímal poutníky, aby vzal jejich zármutek na sebe. Paisijovy bolesti byly čím dál závažnější, denně upadal do bezvědomí, díky bolestem ani nemohl sedět. Téhož roku odjel do monastýru sv. Jana Theologa v Suroti, aby se zúčastnil celonočního bdění před svátkem sv. Arsenija Kappadockého. Krátce před návratem však udeřila bolest tak strašná, že Paisij putoval do nemocnice, kde mu byl nalezen nádor v poslední části tlustého střeva o velikosti malého pomeranče a metastáze na játrech a plicích. Operace byla nevyhnutelná a trvala celkem 5 hodin za přítomnosti lékařských odborníků. Ani

---

<sup>97</sup> M. Dvořáček, *Paisij Svatohorec* [online].

<sup>98</sup> Ch. Svätohorský, *Starec Paisij*, s. 50-53.

<sup>99</sup> M. Dvořáček, *Paisij Svatohorec* [online].

<sup>100</sup> Ch. Svätohorský, *Starec Paisij*, s. 53-55.

však operace příliš nepomohla, začaly se objevovat silné horečky a Paisijovi byl podáván kyslík. Zanedlouho přestal přijímat návštěvy a počal se připravovat na dlouhou cestu. Do konce života bral Paisij pouze léky udržující ho v plné síle a uvědomění si reality. 12. července 1994 požehnal Paisij sestřím z monastýru sv. Jana Theologa a krátce na to odešel na věčnost.<sup>101</sup>

Duchovní odkaz starce Paisija spočívá především v apelování na lidi, aby žili v Bohu. Aby žili láskou k Bohu, milovali Jej a dodržovali Jeho pravidla. Paisijovo poselství lásky se samozřejmě vztahuje i k lásce lidí mezi sebou. Jak laikům, tak i mnichům doporučoval, aby si našli dobrého duchovního, který je skrze víru bude moci uzdravovat a vést jejich život, aby správně směřovali k Bohu. Správnou cestou k Bohu je pokora.<sup>102</sup>

Starec řekl: *„Nejhlavnější povinností člověka – milovat Boha a potom – svého bližního: každého člověka a nejvíce ze všeho – svého nepřítele. Kdybychom milovali Boha tak, jak je potřebným tak bychom zachovali i všechna Jeho přikázání. Kdo se ale dnes zajímá o druhého člověka? Všichni se zajímají o sebe samé, ale ne o druhé, za to ponese zodpovědnost. Bůh, Který je celý Láska, nám neodpustí tuto lhostejnost ve vztahu k bližním.“*<sup>103</sup>

Z tohoto úryvku je patrné, že Paisij na sebe bere úlohu „lékaře země.“ Toto své lékařství dokazoval při plnění mnišského poslání, kdy sám, zažívající těžkých muk, pomáhal lidem a ulehčoval jejich trápení.

---

<sup>101</sup> Ch. Svätohorský, *Starec Paisij*, s. 59-67.

<sup>102</sup> M. Dvořáček, *Paisij Svatohorec* [online].

<sup>103</sup> Anon, *Návštěva u svatého starce Paisija* [online].

## Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo charakterizovat východní mnišství a shrnout jeho historii a představit samotnou Svatou Horu Athos spolu s jejím obrovským významem pro pravoslavné dějiny. V oblasti východního mnišství bylo důležité nastínit hypotézy samotného vzniku mnišství, jelikož pohled na vznik mnišství se mnohokrát proměňoval a s přibývajícými výzkumy se tento pohled začíná poměrně usměrňovat.

Na popisu událostí Svaté Hory jsem ukázal čtenáři, jakým způsobem se vyvíjela tato oblast po stránce duchovní, tak i politické v souvislosti se společenskými změnami ve světě i změnami, které přinesli poutníci i samotní příchozí mniši. Ukázal jsem světlé i stinné momenty historie Svaté Hory. Kromě důležitých historických milníků je zde důležitá pasáž o samotných pojmech, díky kterým se čtenář dostává do terminologického obrazu práce.

Stěžejní částí pro tuto práci pro mě byla kapitola o ctihodných otcích athoských. V této kapitole jsem ukázal, jakým způsobem dosahuje dění na Svaté Hoře mimo své hranice – například ovlivnění dění okolo monastýru sv. Jana Theologa starcem Paisijem, který vlastně díky své nemoci duchovně pomohl tamějším sestrám. Na příkladu tohoto starce můžeme vidět jeho obrovskou oddanost a houževnatost pravoslavného mnicha, který ani přes ukrutnou fyzickou bolest nepřestává pomáhat ostatním lidem. Samozřejmě neméně důležitým příkladem je i starce Siluan, který neméně ovlivnil pravoslaví, avšak svět na jeho myšlenky čekal dlouhou dobu díky tehdejší geopolitické situaci. Jeho modlitby za celý svět a nekonečná láska k Bohu jsou pro mnohé křesťany velmi inspirující a připočteme-li Siluanovu nepřilíš pozitivní zkušenost z mládí, můžeme se dobrat k východisku, že Bůh kajícího nepotrestá a rozhodně rozehřešený hřích není pro Boha překážkou předat vysoké duchovní schopnosti i takovému člověku.

Pochopitelně podkapitolou o moderních dějinách na Svaté Hoře jsem otevřel poněkud rozsáhlé téma týkající se kulturních a politických změn na Svaté Hoře. Toto téma jsem otevřel spíše jako kuriózní doplnění samotné kapitoly o Svaté Hoře. Nicméně tato problematika sahá mnohem hlouběji, avšak popis tohoto fenoménu rozhodně nebyl primárním záměrem této práce, ale slouží spíše k zamyšlení a zároveň otevírá mnoho dalších otázek.

## Seznam použité literatury

### I. Primární literatura:

MÜLLER, Andreas E. *Hora Athos: dějiny mnišské republiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. Pro Oriente (Pavel Mervart). ISBN 978-80-7465-058-1.

SOFRONIJ. *Starec Siluan*. Olomouc: Institut pro byzantská a východokřesťanská studia, 2010. Východokřesťanská studia. ISBN 978-80-903716-1-3.

SVÄTOHORSKÝ, Christodoulos. *Starec Paisij*. Prešov: Futurum primum, 2015. ISBN 978-80-971806-2-1.

VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství*. Praha: Benediktinské arcidiocésní ústředí svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006. Pietas benedictina. ISBN 80-86882-03-9.

### II. Sekundární literatura:

#### Knižní publikace:

FRANK, Karl Suso. *Dějiny křesťanského mnišství*. Praha: Benediktinské arcidiocésní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003. Pietas benedictina. ISBN 80-902682-8-5.

CHILANDAREC, Sáva. *Kniha o Svaté Hoře Athonské*. Matice česká, 1911.

*Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista na církevně-slovanském i českém jazyce*, Petrohrad, 1892.

PAWLOWSKY, Peter. *Křesťanství v proměnách dvou tisíciletí*. Praha: Vyšehrad, 1996. Dialog (Vyšehrad). ISBN 80-7021-143-1.



SILVÁN. *Moudrost Silvána z Athosu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-397-5

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Spiritualita křesťanského Východu: mnišství*. Z francouzského originálu přeložil Juvenál Valíček. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. ISBN 9788086715162.

VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství*. Praha: Benediktinské arcidiákonství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2010. Pietas benedictina. ISBN 978-80-86882-14-7.

VOPATRNÝ, Gorazd. *Hesychasmus jako tradiční křesťanská spiritualita: pohled na člověka a duchovní život z pravoslavné perspektivy*. Brno: L. Marek, 2003. Pontes pragenses (L. Marek). ISBN 808626341x.

VOROBESKIJ, Jurij. *Zázraky naší doby: Athos a konec světa*. Pravoslavná církevní obec v Jihlavě, 2009.

### **Internetové zdroje:**

Anon, rok neuveden. *Návštěva u svatého starce Paisija*. In: *Orthodoxia.cz* [online]. [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://www.orthodoxia.cz/spirit/paisij.htm>

Anon, 2004. *Malý slovníček pravoslavných teologických pojmů*. In: *Orthodoxia.cz* [online]. [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://www.orthodoxia.cz/slovník.htm>

Anon, rok neuveden. *Starec Siluan*. In: *Golubinski.ru* [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.golubinski.ru/ecclesia/velemir.htm>

DREXLER, Lukáš, 2008. *Archimandrita*. In: *Revue.Theofil.cz* [online]. [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/krestanske-pojmy-detail.php?clanek=437>

DVOŘÁČEK, Michal, 2011. *Paisij Svatohorec*. In: *Revue.Theofil.cz* [online]. [cit. 2018-08-22]. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/krestanske-osobnosti-detail.php?clanek=1538>

N, Igumen, rok neuveden. *Tajemný Athos* (překlad). In: *Orthodoxia.cz* [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://www.orthodoxia.cz/athos/athos2.htm>

WARE, Kallistos, rok neuveden. *Athos po deseti letech: dobré a špatné zprávy* (překlad). In: *Orthodoxia.cz* [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://www.orthodoxia.cz/athos/athos1.htm>